


Οικιακή Οικονομία

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ:	Κωνσταντίνος Αποστολόπουλος , Καθηγητής Χαροκοπείου Πανεπιστημίου Ευαγγελία Γεωργιανογιάννη , Αναπλ. Καθηγήτρια Χαροκοπείου Πανεπιστημίου Αναστασία Κανέλλου , Αναπλ. Καθηγήτρια Διατροφής ΤΕΙ Αθήνας Άννα Σαΐτη , Επίκουρη Καθηγήτρια Χαροκοπείου Πανεπιστημίου Δέσποινα Σδράλη , Επιστημονική συνεργάτης Χαροκοπείου Πανεπιστημίου Διαμάντω Τριάδη , Σχολική Σύμβουλος Οικιακής Οικονομίας
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ:	Αντώνιος Ζαμπέλας , Αναπληρωτής Καθηγητής Διατροφής του Ανθρώπου του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αμαλία Φλέσσα , Σχολική Σύμβουλος Οικιακής Οικονομίας Παρασκευή Σπανέα , Οικιακής Οικονομίας, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ:	Τριάς Γανώση , Σκισσογράφος-Εικονογράφος
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:	Σοφία Στέρπη , Φιλολόγος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ:	Γεώργιος Γρ. Παπάς , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ:	Ιωάννης Βουτυράκης , Οικιακής Οικονομίας, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΕΞΩΦΥΛΛΟ:	Καλλιόπη Ζούνη , Ζωγράφος
ΠΡΩΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:	ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ 

Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

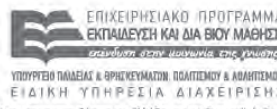
Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΜΑΚΕΤΑΣ,
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΑΛΛΑΓΩΝ ΒΑΣΕΙ ΥΠΟΔΕΙΞΕΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ,
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ / Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ανάπτυξη στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ
2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Κωνσταντίνος Αποστολόπουλος, Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη
Αναστασία Κανέλλου, Άννα Σαΐτη, Δέσποινα Σδράλη, Διαμάντω Τριάδη

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ



Οικιακή Οικονομία

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
1. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΠΕΡΙΓΥΡΟΣ	6
1.1 Η οικογένεια – Η ελληνική οικογένεια	6
1.2 Οικογενειακή αγωγή	10
1.3 Ο κοινωνικός περίγυρος – Μορφές διαπροσωπικών σχέσεων	13
1.4 Επικοινωνία και προβλήματα – Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας	16
1.5 Η κοινωνικότητα των νέων	19
Ανακεφαλαίωση	21
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	22
2.1 Οικονομικοί πόροι	22
2.2 Ο οικονομικός ρόλος της οικογένειας	25
2.3 Οικογενειακός προϋπολογισμός	28
Ανακεφαλαίωση	30
3. ΔΙΑΤΡΟΦΗ	31
3.1 Τροφή και τρόφιμα	31
3.2 Ομάδες τροφίμων	36
3.3 Ομάδα 1η: Γάλα και γαλακτοκομικά προϊόντα	40
3.4 Ομάδα 2η: Φρούτα και χορταρικά	43
3.5 Ομάδα 3η: Δημητριακά και ψωμί	46
3.6 Ομάδα 4η: Κρέας-ψάρι-όσπρια	49
3.7 Ομάδα 5η: Λίπη και έλαια	52
3.8 Γλυκίσματα – ροφήματα – ποτά	55
3.9 Σχεδιασμός γευμάτων	59
Ανακεφαλαίωση	62
4. ΑΓΩΓΗ ΥΓΕΙΑΣ – ΠΡΟΛΗΨΗ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ	63
4.1 Ατομική υγιεινή	63
4.2 Στοματική υγεία	66
4.3 Κάπνισμα – Οινόπνευμα	68
4.4 Φαρμακείο – Φάρμακα	71
4.5 Ατυχήματα στο σπίτι και σε δημόσιους χώρους	73
4.6 Ατυχήματα στο δρόμο – Κυκλοφοριακή αγωγή	76
Ανακεφαλαίωση	78
5. ΚΑΤΟΙΚΙΑ	79
5.1 Η κατοικία και η σημασία της για τον άνθρωπο	79
5.2 Ιστορική εξέλιξη της κατοικίας	81
5.3 Η ελληνική παραδοσιακή κατοικία	84
5.4 Τύποι και μορφές κατοικίας	87
5.5 Λειτουργικότητα και αισθητική των χώρων της κατοικίας	88
Ανακεφαλαίωση	89
6. ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ	90
6.1 Η ενδυμασία και η σημασία της για τον άνθρωπο	90
6.2 Ιστορική εξέλιξη της ενδυμασίας – Η ελληνική παραδοσιακή ενδυμασία	92
6.3 Τύποι ένδυσης - Πρώτες ύλες - Κριτήρια επιλογής και υγιεινή της ενδυμασίας	95
Ανακεφαλαίωση	97
ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ	98
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΩΝ	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	102

Αγαπητέ μαθητή,

Κάθε φορά που γράφεται ένα εκπαιδευτικό βιβλίο, ο συγγραφέας επιθυμεί να μοιραστεί τις σκέψεις και τους προβληματισμούς του με τους μαθητές-αναγνώστες, επιδιώκοντας, με αυτό τον τρόπο, τη βελτίωση των γνώσεων και της ζωής τους. Έτσι, με αυτό το βιβλίο της Οικιακής Οικονομίας προσπαθήσαμε να δώσουμε τις γνώσεις που θα συμβάλουν στην καλύτερη ζωή, τόσο της δικής σου όσο και της οικογένειάς σου.

Η Οικιακή Οικονομία ασχολείται με την οικογένεια και γενικότερα με το ανθρώπινο περιβάλλον. Προσφέρει γνώση για τη δημιουργία ενός φυσικού, κοινωνικού, οικονομικού, πολιτισμικού αλλά και αισθητικού περιβάλλοντος, με σκοπό την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, την ευημερία του ατόμου, της οικογένειας και της κοινωνίας γενικότερα.

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου θα σου προσφέρει σημαντικές γνώσεις γύρω από πολλές πτυχές της καθημερινής ζωής, όπως για την οικογένεια και τον κοινωνικό περίγυρο, τα οικονομικά της οικογένειας, τη διατροφή, την αγωγή υγείας και την πρόληψη των ατυχημάτων, την κατοικία και την ενδυμασία.

Γνωρίζοντας τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς της ηλικίας σου, το βιβλίο αυτό φιλοδοξεί να διευρύνει τους ορίζοντές σου και να σταθεί κοντά στα προβλήματά σου. Θα σε βοηθήσει να γνωρίσεις και να βελτιώσεις τον εαυτό σου και να αναπτύξεις κοινωνικότητα και ικανότητα για συνεργασία και συλλογική προσπάθεια.

Τις γνώσεις που σου παρέχει το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας μπορείς να τις εφαρμόσεις στην οικογένειά σου και στον κοινωνικό σου χώρο και να τις συνδέσεις με άλλες γνώσεις που σου έχουν δοθεί ή δίδονται μέσα από άλλα μαθήματα. Έτσι, θέματα διατροφής τα οποία αναλύονται στο βιβλίο αυτό μπορεί να συνδεθούν με τη Βιολογία και τη Χημεία, θέματα ενδυμασίας και κατοικίας με την Ιστορία κ.ο.κ.

Το τετράδιο εργασιών και ο εργαστηριακός οδηγός θα σε βοηθήσουν, είτε αυτενεργώντας είτε σε συνεργασία με τους συμμαθητές σου, να εμπεδώσεις καλύτερα τη θεωρία, να αναπτύξεις την κριτική σου σκέψη και να καλλιεργήσεις τη δημιουργικότητά σου.

Η Οικιακή Οικονομία θα σε βοηθήσει να αναπτύξεις ικανότητες και δεξιότητες, ώστε να εξελιχθείς σε μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα και να ζήσεις δημιουργικά.

Οι συγγραφείς

1. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΠΕΡΙΓΥΡΟΣ

1.1 Η οικογένεια – Η ελληνική οικογένεια

Στόχοι της υποενότητας αυτής είναι οι μαθητές:

- ➔ Να κατανοήσουν τη σημασία της οικογένειας και της συγγένειας.
- ➔ Να γνωρίσουν τη φυσιογνωμία της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας (αγροτικής και αστικής).
- ➔ Να αντιληφθούν την αλλοίωση της παραδοσιακής ζωής στη χώρα μας και ιδιαίτερα στον αγροτικό χώρο.

Λέξεις-κλειδιά: οικογένεια, τύποι οικογένειας, ιστορική εξέλιξη, ελληνική οικογένεια, αγροτική οικογένεια, αστική οικογένεια, αλλοίωση παραδοσιακής ζωής, συγγένεια

α. Έννοια και τύποι της οικογένειας

Οικογένεια είναι το σύνολο των ανθρώπων που ζουν κάτω από την ίδια στέγη και συνδέονται μεταξύ τους με γάμο και συγγένεια.

Η οικογένεια είναι η πρώτη κοινωνική ομάδα που με τη διαδοχική διεύρυνσή της δημιουργεί την κοινωνία. Ο σχηματισμός της οικογένειας οφείλεται στην προσπάθεια του ανθρώπου να καλύψει τις βιολογικές και συναισθηματικές ανάγκες του.

Η οικογένεια αποτελεί το πρώτο σχολείο της ζωής. Μέσα σ' αυτήν ο άνθρωπος:

- ✓ ικανοποιεί τις βιολογικές και ψυχολογικές ανάγκες του
- ✓ αποκτά κοινωνικές αρετές (ειλικρίνεια, φιλοπατρία κ.ά.)
- ✓ διδάσκεται ηθικές αξίες
- ✓ διαμορφώνει και καλλιεργεί το χαρακτήρα του
- ✓ αποκτά γνώσεις και λύνει τις απορίες του.

Σκοπός της οικογένειας είναι η δημιουργία ενός υγιούς και ηθικού περιβάλλοντος, όπου θα ζήσουν ευτυχισμένα όλα τα μέλη της. Τα παιδιά θα αναπτυχθούν σωματικά και πνευματικά, θα καλλιεργηθούν ψυχικά, θα διαμορφώσουν προσωπικότητα και θα γίνουν ικανά να ενταχθούν στην ευρύτερη κοινωνία.



Εικ. 1.1 Η οικογένεια είναι το πρώτο σχολείο της ζωής



Επομένως, η σωστή λειτουργία μιας κοινωνίας εξαρτάται από τη διατήρηση μιας σταθερής, ασφαλούς και ήρεμης οικογενειακής ζωής.

Στη σημερινή κοινωνία η οικογένεια διακρίνεται σε:

- ✎ **Πυρηνική οικογένεια:** αποτελεί την κύρια μορφή οικογένειας. Δημιουργείται με το γάμο και αποτελείται από τους συζύγους μόνο ή από τους συζύγους και τα παιδιά τους.
- ✎ **Μονογονεϊκή οικογένεια:** αποτελείται από ένα ή περισσότερα παιδιά και τον έναν γονέα. Σε αυτό τον τύπο οικογένειας συμπεριλαμβάνονται και οι ανύπαντρες μητέρες με παιδιά.
- ✎ **Οικογένεια χωρίς γάμο:** αποτελείται από ζευγάρια που συζούν, με ή χωρίς παιδιά.
- ✎ **Εκτεταμένη οικογένεια:** αποτελείται από τρεις ή περισσότερες γενιές που ζουν στο ίδιο σπίτι (π.χ. παππούς-γιαγιά, γονείς, παιδιά).



Εικ. 1.2 Η πυρηνική οικογένεια αποτελεί την κύρια μορφή οικογένειας

β. Ιστορική αναδρομή του θεσμού

- ➔ Στην προϊστορική εποχή, **πριν την εμφάνιση του αρότρου**, ηγετική θέση στην οικογένεια είχε η γυναίκα (μητριαρχία). Η γυναίκα είχε την αποκλειστική μέριμνα στην αγωγή και στην ανατροφή των παιδιών και όλοι τη σέβονταν και την εκτιμούσαν. Την εποχή της μητριαρχίας τα παιδιά έπαιρναν το όνομα της μητέρας, ενώ η περιουσία περνούσε στις κόρες. **Με την εμφάνιση του αρότρου** η εξουσία περνά στον άνδρα (πατριαρχία), αφού η γυναίκα δεν έχει τη σωματική δύναμη για να οργώνει. Η γυναίκα θεωρείται κατώτερη, υποτάσσεται στις απαιτήσεις του άνδρα και περιορίζεται στις οικιακές εργασίες και στην ανατροφή των παιδιών.
- ➔ Στην **αρχαία Ελλάδα** επικρατούσε η πατριαρχική οικογένεια. Τη μεγάλη πατριαρχική οικογένεια αποτελούσαν οι γέροντες γονείς με τους στενούς συγγενείς, τους υπηρέτες και τους βοηθούς με τις οικογένειές τους. Αρχηγός και υπεύθυνος για την οργάνωση και τη διαχείριση του σπιτιού ήταν ο άνδρας. Η θέση της γυναίκας ποίκιλε ανάλογα με τον τόπο. Για παράδειγμα, στην **αρχαία Αθήνα** η γυναίκα ήταν όλη τη μέρα κλεισμένη στο σπίτι και ασχολούνταν με τις δουλειές του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών. Αντίθετα, στην **αρχαία Σπάρτη** η γυναίκα είχε απεριόριστη ελευθερία, τύγγανε του ίδιου σεβασμού με τον άνδρα, μορφωνόταν και είχε γνώμη για όλα τα θέματα. Στην **Κρήτη** και στην **Κύπρο** αρχηγός της οικογένειας ήταν η γυναίκα (μητριαρχία).
- ➔ Στη **Ρωμαϊκή εποχή** ο άνδρας ήταν αρχηγός της οικογένειας και είχε απόλυτη εξουσία πάνω στη γυναίκα και στα παιδιά του.

Ο **Χριστιανισμός** διακήρυξε την αρχή της ισότητας μεταξύ όλων των ανθρώπων και έκανε τη γυναίκα ισότιμη με τον άνδρα. Δίδαξε την αγάπη, την αλληλοκατανόηση και το σεβασμό ανάμεσα στα μέλη της χριστιανικής οικογένειας.



Εικ. 1.3 Η απασχόληση της γυναίκας έξω από το σπίτι οδήγησε στο να καταρριφθεί ο παραδοσιακός ρόλος του πατέρα

- ➔ Η βιομηχανική επανάσταση ώθησε τη γυναίκα να περάσει στον παραγωγικό χώρο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να καταρριφθεί ο παραδοσιακός ρόλος του άνδρα και ο ίδιος να συμμετάσχει ενεργά στις δουλειές του σπιτιού και στην ανατροφή των παιδιών.
- ➔ Σήμερα και οι δύο γονείς προσπαθούν να προσφέρουν την καλύτερη διαπαιδαγώγηση στα παιδιά τους, χωρίς να διαχωρίζονται οι ρόλοι.

γ. Χαρακτηριστικά της ελληνικής οικογένειας

- ➔ Η σημερινή ελληνική οικογένεια είναι κυρίως πυρηνικής μορφής (γονείς-παιδιά), ενώ τα ηλικιωμένα άτομα (παππούς, γιαγιά) απομακρύνονται όλο και περισσότερο από το ίδιο σπίτι.
- ➔ Αρχηγός της οικογένειας παύει να είναι ο πατέρας. Η γυναίκα θεωρείται ισότιμη με τον άνδρα και πολύτιμη σύντροφος που συμβάλλει στην ευημερία της οικογένειας.
- ➔ Η μητέρα δουλεύει όλο και πιο συχνά έξω από το σπίτι.
- ➔ Ο χρόνος παραμονής των μελών της σημερινής οικογένειας στο σπίτι έχει μειωθεί. Η μείωση αυτή οφείλεται στην επαγγελματική απασχόληση και των δύο γονιών, στους γρήγορους ρυθμούς της ζωής, στις πολλές εξωσχολικές δραστηριότητες των παιδιών, στη γρήγορη απομάκρυνση των παιδιών από το πατρικό τους σπίτι για σπουδές εκτός του τόπου κατοικίας τους ή για αναζήτηση εργασίας.

δ. Αγροτική και αστική οικογένεια - αίτια σύγκλισης

Τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν, εμφανίζονται τόσο στην αγροτική όσο και στην αστική οικογένεια.

Αγροτική είναι η οικογένεια που ζει στην ύπαιθρο και ασχολείται κυρίως με τις αγροτικές εργασίες (γεωργία-κτηνοτροφία). **Αστική** είναι η οικογένεια που ζει στις πόλεις και ασχολείται με διάφορα

Με την απασχόληση της μητέρας έξω από το σπίτι:

- Αυξήθηκε το οικογενειακό εισόδημα.
- Ο πατέρας αρχίζει να συμμετέχει όλο και περισσότερο στις δουλειές του σπιτιού και στην ανατροφή των παιδιών.
- Μειώθηκε ο αριθμός των παιδιών (υπογεννητικότητα), ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας, το οποίο οφείλει να αντιμετωπίσει η πολιτεία.
- Μειώθηκε ο χρόνος που αφιερώνει η μητέρα στην ανατροφή των παιδιών.
- Οργανωμένες υπηρεσίες (παιδικοί σταθμοί, ολοήμερο σχολείο κ.ά.) ή πρόσωπα έξω από την οικογένεια (γιαγιάδες, συγγενικά ή μη πρόσωπα) βοηθούν στη φύλαξη των παιδιών.

Η αλλοίωση του παραδοσιακού τρόπου ζωής της αγροτικής οικογένειας οφείλεται:

- στην πρόοδο της τεχνολογίας
- στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας
- στη μείωση των αποστάσεων από τα αστικά κέντρα, η οποία οδήγησε την αγροτική οικογένεια να λειτουργεί περισσότερο ως καταναλωτική μονάδα παρά ως παραγωγική.

επαγγέλματα που δεν ανήκουν στον αγροτικό τομέα. Σιγά σιγά η αγροτική οικογένεια έχασε τον παραδοσιακό χαρακτήρα της, με αποτέλεσμα να μη διαφέρει σημαντικά από την αστική οικογένεια. Η ανάπτυξη της βιομηχανίας και η τεχνολογική πρόοδος που αντικατέστησε τα εργατικά χέρια με μηχανήματα, οδήγησαν στην έξοδο πολλών αγροτών από το γεωργικό επάγγελμα και τη στροφή τους σε άλλα επαγγέλματα.

Οι αλλαγές αυτές επέδρασαν στον τρόπο ζωής των Ελλήνων της υπαίθρου. Από τη μια πλευρά η αγροτική οικογένεια έχει βελτιώσει τον τρόπο διαβίωσής της, από την άλλη όμως απομακρύνεται από την ομορφιά, την ηρεμία και την απλότητα της παραδοσιακής ζωής. Βέβαια, ακόμη και σήμερα σε αρκετές περιοχές, η ελληνική αγροτική οικογένεια διατηρεί πολλά από τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής της.

ε. Η συγγένεια

Συγγένεια είναι ο κοινωνικός δεσμός που συνδέει τα μέλη της οικογένειας μεταξύ τους.

Υπάρχουν δύο βασικά είδη συγγένειας:

Η συγγένεια εξ αίματος: Δημιουργείται μέσα από τη βιολογική διαδικασία της γέννησης. Για παράδειγμα, γονείς και παιδιά, παππούδες και εγγόνια είναι συγγενείς εξ αίματος.

Η συγγένεια εξ αγχιστείας: Δημιουργείται μετά από το γάμο. Είναι η συγγένεια του ενός συζύγου με τους συγγενείς εξ αίματος του άλλου συζύγου. Για παράδειγμα, γαμπρός και πεθερά, πεθερός και νύφη είναι συγγενείς εξ αγχιστείας.

Άλλες μορφές συγγένειας είναι η «νομική» συγγένεια (υιοθεσία) και η «πνευματική» συγγένεια του αναδόχου και του αναδεκτού.

Η συγγένεια παίζει πολύ σημαντικό ρόλο γιατί:

- ✦ Δημιουργεί το οικογενειακό δέντρο και γίνονται γνωστές οι οικογενειακές ρίζες.
- ✦ Δείχνει ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις μεταξύ των προσώπων αυτών.
- ✦ Καλύπτει την ανάγκη του ανθρώπου για αγάπη, συντροφικότητα, συμπαράσταση και επικοινωνία.
- ✦ Δυναμώνει τις αξίες του ανθρώπου και ενισχύει τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και παράδοσης.



Εικ. 1.4 Η συγγένεια καλύπτει την ανάγκη του ανθρώπου για αγάπη, συντροφικότητα, συμπαράσταση και επικοινωνία.

1.2 Οικογενειακή αγωγή

Στόχοι της υποενότητας αυτής είναι οι μαθητές:

- ➔ Να συνδέσουν την υλοποίηση των στόχων της οικογενειακής αγωγής με την αρμονική οικογενειακή ατμόσφαιρα.
- ➔ Να αναγνωρίσουν την αναγκαιότητα της υποκατάστασης του ρόλου των γονέων σε ειδικές περιπτώσεις.

Λέξεις- κλειδιά: αγωγή, οικογενειακή αγωγή, κοινωνικοποίηση, ρόλος των γονέων, μερική υποκατάσταση, ολική υποκατάσταση, διαπροσωπικές σχέσεις, φιλική συμπεριφορά, πειθαρχία, ενθάρρυνση

α. Σκοποί της οικογενειακής αγωγής

Αγωγή είναι οι ενέργειες και οι προσπάθειες που καταβάλλουν οι ενήλικοι, με σκοπό να προσφέρουν στο παιδί την κατάλληλη ψυχοσωματική και πνευματική ανάπτυξη για να μπορέσει να ενταχθεί σωστά στην κοινωνία.

Στην αγωγή αυτή συμμετέχουν ή συμπράττουν η οικογένεια, το σχολείο και το κοινωνικό περιβάλλον (φίλοι, γείτονες, συγγενείς κ.ά.).

Σκοπός της οικογενειακής αγωγής είναι να συμβάλει:

- ✦ Στη σωματική ανάπτυξη.
- ✦ Στη διανοητική ανάπτυξη (μάθηση, γνώση κ.ά.).
- ✦ Στην ηθική διάπλαση και συγκρότηση του νέου, μέσα από την καλλιέργεια αρετών (ειλικρίνεια, σεβασμός, ευγένεια, πρωτοβουλία, εργατικότητα κ.ά.) και τον περιορισμό ελαττωμάτων (οκνηρία, φθόνο κ.ά.).
- ✦ Στην κοινωνικοποίηση. Μέσα στην οικογένεια πραγματοποιείται η πρώτη κοινωνικοποίηση του ανθρώπου, με τη μετάδοση των συνηθειών, των εθίμων, των παραδόσεων και των κοινωνικών αρετών.



Εικ. 1.5 Η καλομάνα (έργο του Ν. Γύζη)

Κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία ένταξης του ατόμου στην κοινωνία.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι η οικογενειακή αγωγή έχει μεγάλη σημασία για την εξέλιξη του παιδιού και επηρεάζει ολόκληρη τη ζωή του αρχίζοντας από τη βρεφική ηλικία. Μάλιστα πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι το οικογενειακό περιβάλλον και ειδικότερα ο ψυχικός κόσμος της μητέρας επιδρά ακόμα και στη σωστή και υγιεινή ανάπτυξη του εμβρύου. Για να μπορέσει, επομένως, η οικογένεια να προσφέρει στο παιδί και στον έφηβο σωστή ψυχοσωματική και πνευματική ανάπτυξη θα πρέπει να του παρέχει ένα ήρεμο και αρμονικό οικογενειακό περιβάλλον.

β. Ο ρόλος των γονέων

Οι γονείς έχουν να πραγματοποιήσουν διπλή αποστολή απέναντι στα παιδιά τους: **βιολογική και συναισθηματική.**

Η βιολογική αποστολή των γονέων προς τα παιδιά τους περιλαμβάνει την κάλυψη αναγκών, όπως είναι η τροφή, η στέγη, η υγεία, η εκπαίδευση και η ψυχαγωγία.

Καθήκον, επίσης, των γονέων είναι να εξασφαλίσουν στο παιδί τους ασφάλεια και σταθερότητα, να του προσφέρουν αγάπη, στοργή και ενδιαφέρον. Έτσι, θα γίνει άνθρωπος ήρεμος και χαρούμενος, ανεξάρτητος, με εμπιστοσύνη στον εαυτό του, ικανός να αντεπεξέρχεται στις μελλοντικές δυσκολίες και στα προβλήματα της ζωής, στηριζόμενος στις δικές του δυνάμεις.

Στις μέρες μας, όμως, ο χρόνος που αφιερώνουν οι γονείς στα παιδιά τους είναι περιορισμένος, ειδικά όταν και οι δύο γονείς εργάζονται. Αυτό είναι κάτι που δεν θα πρέπει να απογοητεύει το παιδί. Σημασία δεν έχει η ποσότητα του χρόνου που αφιερώνουν οι γονείς στα παιδιά, αλλά το πόσο δημιουργικά ασχολούνται μαζί τους.



Εικ. 1.6 Καθήκον των γονέων είναι να εξασφαλίσουν στο παιδί ασφάλεια και σταθερότητα.

γ. Η υποκατάσταση των γονέων

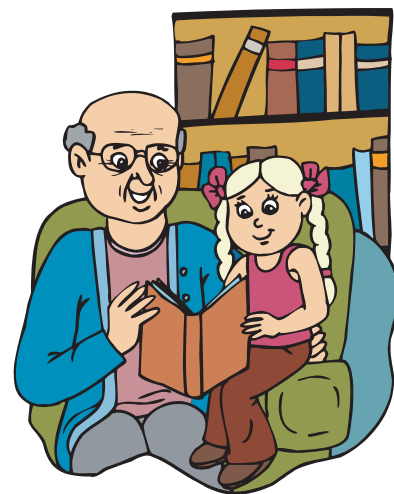
Ο άνθρωπος σ' όλα τα στάδια της ζωής του βρίσκει την ψυχική ισορροπία μέσα στη θαλπωρή της οικογένειας. Πολλές φορές, όμως, για διάφορους λόγους είναι αναγκαία η υποκατάστασή της. Τέτοιοι λόγοι είναι:

- ✦ η απασχόληση και των δύο γονέων έξω από το σπίτι και ειδικότερα της μητέρας
- ✦ η αδυναμία των γονέων να αναθρέψουν τα παιδιά τους (π.χ. για οικονομικούς λόγους)
- ✦ η απώλεια του ενός ή και των δύο γονέων.

Η υποκατάσταση των γονέων μπορεί να είναι:

- **Μερική.** Οι συγγενείς ή οι παιδικοί σταθμοί μπορούν να υποκαταστήσουν προσωρινά την οικογένεια.
- **Ολική.** Η υιοθεσία, η αναδοχή, τα ιδρύματα παιδικής μέριμνας ή τα ιδρύματα οικογενειακής στήριξης και προστασίας αποτελούν παραδείγματα ολικής υποκατάστασης της οικογένειας.

Η ανάπτυξη και η ευτυχία ενός παιδιού εξαρτάται από την ατμόσφαιρα γαλήνης και αγάπης μέσα στην οποία ζει. Η ζεστή και ανθρώπινη παρουσία ακόμα και μέσα στο θετό οικογενειακό περιβάλλον ή στα ιδρύματα οικογενειακής στήριξης και προστασίας μπορεί να προσφέρει στα παιδιά την ασφάλεια και την αγάπη του φυσικού οικογενειακού περιβάλλοντος που στερήθηκαν.



Εικ. 1.7 Η γιαγιά και ο παππούς μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά στην ανατροφή των παιδιών

δ. Χαρακτηριστικά της οικογενειακής αγωγής - Διαπροσωπικές σχέσεις

Η οικογενειακή αγωγή θα πρέπει να εμπνέεται από το σεβασμό στην προσωπικότητα του παιδιού και να συντελεί στην ελευθερία και στην αυτονομία του και κυρίως στην αγάπη του για το συνάνθρωπο. Τα κύρια χαρακτηριστικά της οικογενειακής αγωγής θα πρέπει να είναι:



Εικ. 1.8 Η καλή και σταθερή συμπεριφορά των γονέων επιδρά θετικά στο παιδί

✓ **Φιλική συμπεριφορά.** Η συζήτηση με το παιδί μέσα από τη φιλική σχέση και την κατανόηση είναι ο πιο κατάλληλος τρόπος να λυθούν πιθανά προβλήματα. Αντίθετα, όταν οι γονείς προσπαθούν να επιβληθούν με τη βία, το παιδί μαθαίνει πως μόνο με τη βία μπορεί κανείς να κερδίζει.

✓ **Παροχές με όρια.** Οι γονείς θα πρέπει να βάζουν όρια στο παιδί και να μην πραγματοποιούν κάθε του επιθυμία, επειδή πιστεύουν ότι έτσι θα το κάνουν ευτυχισμένο. Το παιδί που μεγαλώνει σ' ένα περιβάλλον όπου όλα του παρέχονται, γίνεται άτομο εγωιστικό, που δεν ξέρει να βάζει όρια στις απαιτήσεις του.

✓ **Συνεχής ενθάρρυνση.** Είναι σημαντικό οι γονείς να δείχνουν εμπιστοσύνη στις δυνατότητες του παιδιού τους και να το ενθαρρύνουν. Με τον έπαινο το παιδί παίρνει πρωτοβουλίες, αξιοποιεί τις κλίσεις και τα ταλέντα του και αρχίζει να αποκτά εμπιστοσύνη στην προσωπική αξία του.

Όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι κανένας άλλος θεσμός δεν μπορεί να αντικαταστήσει την οικογένεια στην αγωγή των παιδιών. Βέβαια, η «σωστή» ανατροφή του παιδιού είναι προσωπική υπόθεση για τον κάθε γονιό, ο οποίος επηρεάζεται από τις εμπειρίες και τον τρόπο που μεγάλωσε ο ίδιος. Πολλές φορές μάλιστα ο τρόπος ανατροφής των παιδιών περνά από γενιά σε γενιά.

1.3 Κοινωνικός περίγυρος – Μορφές διαπροσωπικών σχέσεων

Στόχοι της υποενότητας αυτής είναι οι μαθητές:

- ➔ Να αναπτύξουν κοινωνικότητα, ικανότητα για συνεργασία και συλλογική προσπάθεια.
- ➔ Να γνωρίσουν ότι οι αρμονικές διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινότητα μπορούν να επιτευχθούν με την κατανόηση, το σεβασμό, την αγάπη, την καλοπροαίρετη διάθεση και τη συνεργασία.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνικός περίγυρος, κοινότητα, διαπροσωπικές σχέσεις, οικογένεια, σχολείο

α. Συγγενείς - γείτονες και φίλοι

Οι συγγενείς, οι γείτονες και οι φίλοι είναι ο άμεσος και στενός κοινωνικός περίγυρος του ανθρώπου. Η συναναστροφή αυτή θεωρείται σημαντική γιατί:

- ➔ Αναπτύσσει την αμοιβαιότητα, την αλληλοκατανόηση και τη συμπαράσταση σε δύσκολες στιγμές.
- ➔ Διαμορφώνει υποχρεώσεις και δικαιώματα.
- ➔ Μεταδίδει αξίες και γνώσεις.
- ➔ Διευρύνει τα ενδιαφέροντα των ατόμων.
- ➔ Ενισχύει τις οικογενειακές ρίζες και το πατριωτικό συναίσθημα.

β. Κοινότητα

Ο άνθρωπος είναι από τη φύση του «κοινωνικό ον» και έχει έντονη την ανάγκη να εντάσσεται σε κοινωνικές ομάδες.

Η κοινότητα αποτελεί τον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο των ανθρώπων, μέσα στον οποίο διευρύνονται οι κοινωνικές σχέσεις τους. Βασικά στοιχεία της ελληνικής κοινότητας αποτελούν η αγορά με τις εμπορικές της δραστηριότητες, το σχολείο, η Εκκλησία, διάφοροι πολιτιστικοί και αθλητικοί σύλλογοι κ.ά.

Η κοινότητα παρέχει στους πολίτες:

- ➔ ασφάλεια και προστασία (π.χ. όργανα δημόσιας τάξης)
- ➔ ψυχαγωγία (π.χ. θέατρα, κινηματογράφος)
- ➔ εξυπηρέτηση (π.χ. μέσα μαζικής μεταφοράς)
- ➔ εκπαίδευση
- ➔ υγειονομική περίθαλψη
- ➔ κοινωνικές παροχές.



Εικ. 1.9 Η κοινότητα προσπαθεί να προσφέρει στους πολίτες της μια ήρεμη και ασφαλή ζωή

γ. Διαπροσωπικές σχέσεις

Οι διαπροσωπικές σχέσεις αποτελούν σημαντικό μέρος της ζωής του ανθρώπου, επειδή του δίνουν το αίσθημα ότι ανήκει σε μια ομάδα και γίνεται αποδεκτός από τους συνανθρώπους του. Με τον τρόπο αυτό καλύπτει τις κοινωνικές και συναισθηματικές του ανάγκες, αφού αισθάνεται ασφάλεια και προστασία.

Ο άνθρωπος δημιουργεί διαπροσωπικές σχέσεις σε όλη την πορεία της ζωής του και σε κάθε περιβάλλον που κινείται, δηλαδή στο οικογενειακό, στο σχολικό και στο ευρύτερο κοινωνικό.

✓ στην οικογένεια

Η οικογένεια αποτελεί το πρώτο πεδίο ανάπτυξης διαπροσωπικών σχέσεων στη ζωή του ανθρώπου, οι οποίες διαταράσσονται κυρίως κατά την περίοδο της εφηβείας.

Οι συγκρούσεις αυτές είναι δυνατόν να μειωθούν αν τα παιδιά δείξουν κατανόηση και συνειδητοποιήσουν πως όλα ξεκινούν από την αγάπη και το ενδιαφέρον των γονιών τους γι' αυτά, προκειμένου να τα προφυλάξουν από ορισμένους κινδύνους. Ο διάλογος και η καλοπροαίρετη διάθεση και από τις δύο πλευρές μπορούν να συμβάλουν στη διατήρηση της καλής οικογενειακής ζωής και να αποτελέσουν γέφυρα συνεννόησης μεταξύ τους.

Εκτός από τους γονείς, μέσα στην οικογένεια υπάρχουν και τα αδέρφια. Από τις μεταξύ τους σχέσεις τα αδέρφια μαθαίνουν την αλληλεγγύη και το ενδιαφέρον για το συνάνθρωπο, την αφοσίωση και το συναγωνισμό.



Εικ. 1.10 Τα αδέρφια από τις μεταξύ τους σχέσεις μαθαίνουν να βοηθούν και να προστατεύουν, μαθαίνουν την αφοσίωση και το συναγωνισμό

Μαζί με τους γονείς και τα παιδιά πολλές φορές ζουν και ο παππούς και η γιαγιά. Στα πρόσωπα αυτά θα πρέπει να φερόμαστε με σεβασμό και αγάπη. Εξάλλου, είναι άτομα με σύνεση, σοφία και βαθιά εμπειρία για τη ζωή.

Για να υπάρξει ειρηνική ατμόσφαιρα μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, καλό είναι τα αδέρφια να συνεργάζονται, να δείχνουν κατανόηση, να βοηθούν και να παρηγορούν το ένα το άλλο σε δύσκολες στιγμές. Ειδικότερα, τα μεγαλύτερα αδέρφια θα πρέπει να δείχνουν υπομονή και ευαισθησία στα μικρότερα και να αποτελούν το καλό παράδειγμα γι' αυτά.



Εικ. 1.11 Το παραμύθι της γιαγιάς (έργο του Ν. Γόζη)

✓ στο σχολείο

Στο σχολείο, το παιδί δημιουργεί σχέσεις με πολλά και διαφορετικά άτομα, εμπλουτίζοντας τις διαπροσωπικές του σχέσεις.

Το σχολείο χαρακτηρίζεται από πολλούς ως «μικρογραφία της κοινωνίας», γιατί:

- ✦ μαθαίνει το μαθητή να είναι επιμελής, φιλομαθής, φιλόδοξος, δραστήριος, εργατικός, ειλικρινής, συνεπής και υπεύθυνος άνθρωπος
- ✦ μαθαίνει το μαθητή να εκφράζει ελεύθερα τις ιδέες του, αλλά και να δέχεται τις ιδέες και τις γνώμες των συνανθρώπων του, έστω και αν δε συμφωνεί με αυτές
- ✦ προσφέρει σωματικά, πνευματικά και ηθικά εφόδια για τη σωστή ένταξη στην κοινωνία.



Εικ. 1.12 Το σχολείο χαρακτηρίζεται ως «μικρογραφία της κοινωνίας»

Για την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία του σχολείου είναι απαραίτητη η τήρηση ορισμένων κανόνων και συγκεκριμένης συμπεριφοράς απ' όλα τα μέλη του σχολείου.

Τα τρία κύρια χαρακτηριστικά της ζωής μέσα στο σχολείο πρέπει να είναι:

✦ **Η συνεργασία:** Η συνεργασία καλλιεργεί την ελεύθερη σκέψη, τη δημιουργική φαντασία, την εργατικότητα, την πρωτοβουλία και τη συνέπεια, και παράλληλα αναπτύσσει αισθήματα φιλίας και σεβασμού.

✦ **Η ευγένεια:** Οι μαθητές οφείλουν να είναι ευγενικοί και να σέβονται τους συμμαθητές και τους καθηγητές τους.

✦ **Η συμμετοχή:** Οι μαθητές πρέπει, επίσης, να συμμετέχουν στα «κοινά», δηλαδή στη διοίκηση του σχολείου τους. Να είναι πρόθυμοι και να συμμετέχουν σε όλα τα σχολικά μαθήματα, στις σχολικές εκδηλώσεις και στις μαθητικές κοινότητες. Συμμετέχοντας στα «κοινά» οι θεωρητικές γνώσεις μετατρέπονται σε πράξη.

✓ **στην κοινότητα**

Όπως είπαμε, σκοπός της κοινότητας είναι να εξασφαλίσει στους πολίτες της μια ήρεμη και άνετη ζωή. Η σχέση όμως κοινότητας-ατόμου δε θα πρέπει να είναι μονόπλευρη. Για να αποκομίζει το άτομο τα οφέλη της κοινότητας θα πρέπει να δρα υπεύθυνα και να την προστατεύει με τη συμπεριφορά του. Αυτό επιτυγχάνεται με την υπακοή στους νόμους. Οι νόμοι δεν έχουν απαγορευτικό χαρακτήρα, αλλά προστατευτικό. Είναι απαραίτητοι για την ομαλή συνύπαρξη των ατόμων, την οργάνωση και την καλή λειτουργία της κοινότητας. Αντίθετα, η έλλειψη νόμων οδηγεί σε ασυδοσία, χωρίς να καλλιεργείται η υπευθυνότητα και ο σεβασμός απέναντι στα δικαιώματα των άλλων.

Επίσης, η αρμονική συνύπαρξη των πολιτών επιτυγχάνεται και μέσα από τη συνεργασία και τη συλλογικότητα. Μέσα από τη συνεργασία, ο άνθρωπος κατορθώνει σπουδαία πράγματα, τα οποία μόνος του δε θα ήταν εύκολο να επιτύχει.

Η πολιτεία συνδέεται στενά τόσο με την οικογένεια, όσο και με το σχολείο. Ο πολίτης που έχει μάθει στο σπίτι του και στο σχολείο το σεβασμό και τον αυτοσεβασμό, σέβεται και εφαρμόζει τους νόμους.

1.4 Επικοινωνία και προβλήματα - Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας

Στόχοι της υποεπένδυσης αυτής είναι οι μαθητές:

- ➔ Να αντιληφθούν την αξία της επικοινωνίας στις διαπροσωπικές σχέσεις.
- ➔ Να επικοινωνούν αποτελεσματικά και να γνωρίζουν ότι ο διάλογος μπορεί να επιλύσει διάφορα κοινωνικά προβλήματα.
- ➔ Να γνωρίσουν τη θετική και την αρνητική επίδραση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον.
- ➔ Να αναγνωρίσουν την επίδραση της διαφήμισης ώστε να αντιστέκονται στον υπερκαταναλωτισμό και να αναπτύξουν κριτική σκέψη.

Λέξεις-κλειδιά: επικοινωνία, ανθρώπινες σχέσεις, λεκτική επικοινωνία, μη λεκτική επικοινωνία, μαζική επικοινωνία, διάλογος, διαφήμιση, παραπλανητική διαφήμιση, κριτικό πνεύμα, ενημέρωση

α. Η έννοια της επικοινωνίας

Επικοινωνία είναι η ανταλλαγή υλικών και πνευματικών αγαθών μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων.

Η επικοινωνία αποτελεί φυσική ανάγκη για τον άνθρωπο. Κατά τη διάρκεια ολόκληρης της ζωής του ο άνθρωπος επικοινωνεί. Οι γονείς επικοινωνούν με το βρέφος με χειρονομίες και με την εκδήλωση συναισθημάτων, ενώ το βρέφος επικοινωνεί μαζί τους με το γέλιο ή το κλάμα. Σε μεγαλύτερες ηλικίες τα άτομα επικοινωνούν μεταξύ τους κυρίως με την ομιλία.

β. Η επικοινωνία και ο ρόλος της στις ανθρώπινες σχέσεις

Ο ρόλος της επικοινωνίας στις ανθρώπινες σχέσεις είναι πολύ σημαντικός γιατί:

- Κάνει τις ανθρώπινες σχέσεις πιο ευχάριστες και πιο φιλικές.
- Διευρύνει τον πνευματικό ορίζοντα του ανθρώπου, αφού ανταλλάσσονται πληροφορίες και απόψεις.
- Μαθαίνει το άτομο να συναναστρέφεται με διαφορετικούς τύπους ανθρώπων και να γνωρίζει τις ιδέες, τις αξίες και τα ενδιαφέροντά τους.



Εικ. 1.13 Η επικοινωνία κάνει τις ανθρώπινες σχέσεις πιο ευχάριστες και πιο φιλικές

Για να έχει, όμως, η επικοινωνία θετικές επιδράσεις στη ζωή του ανθρώπου πρέπει να τηρούνται ορισμένες προϋποθέσεις. Το **ήπιο κλίμα**, η **ελευθερία έκφρασης**, η **ειλικρίνεια**, η **σαφήνεια** και η **καλοπροαίρετη διάθεση** είναι τα βασικά στοιχεία που κάνουν την επικοινωνία αποτελεσματική.